

Prof. dr. Admir MULAHUSIĆ
E-mail: admir_mulahusic@gf.unsa.ba

Prof. dr. Jusuf TOPOLJAK
E-mail: jusuf.topoljak@gf.unsa.ba

Prof. dr. Nedim TUNO
E-mail: nedim_tuno@gf.unsa.ba

Muamer ĐIDELIJA
E-mail: muamer.djidelija@gf.unsa.ba

Nedim KULO
E-mail: nedim.kulo@gf.unsa.ba

Građevinski fakultet Univerziteta u Sarajevu

1.02 Pregledni naučni rad/Review scientific article

UDK/UDC: 94:528.4:373.5.014.521:28(497.6 Travnik)"1880/1884" (091)

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2024.7.12.110>

AUSTRO-UGARSKI PREMJER TRAVNIČKIH MEDRESA

Apstrakt: *Izrada katastarskih planova je postupak kojim se vrši kodiranje stvarnosti tj raznih objekata u prostoru življenja. U toku izrade katastarskih planova vrši se topografisanje katastarskih planova te ispisivanje naziva i pomoćnog teksta na planovima. Ovim postupcima se korisniku katastarskih planova nudi mnogo informacija o terenu i objektima koji su predstavljeni na katastarskim planovima. Takođe, važan dio sadržaja katastarskih planova su i mnogi toponimi čime je upotpunjen sadržaj katastarskih planova. Prvi katastarski planovi u Bosni i Hercegovini se vežu za vladavinu Austro Ugarske Monarhije. Ovi katastarski planovi su nastali kao rezultat prvog sistematičnog premjera Bosne i Hercegovine koji je izvršen nakon što je Bosna i Hercegovina postala dio tadašnje moćne Austro Ugarske Monarhije. Premjer je počeo 1880. godine, a uspješno je završen 1884. godine. Katastarski planovi nastali kao rezultat premjera se nazivaju planovi starog premjera. Izrađivani su u razmjerama 1:6250, 1:3125, 1:1562,5 i 1:781,25. Nažalost, znatan broj ovih planova je tokom ratnih dešavanja Drugog svjetskog rata uništen. U sredinama u kojima postoje, ovi katastarski planovi su neiscrpn historijski izvori za mnoge istraživače. Katastarski planovi starog premjera imaju poseban značaj u historijskoj kartografiji Bosne i Hercegovine. Topografski znakovi planova starog premjera su sadržani u dijelu Instrukcije za katastarski premjer Bosne i Hercegovine. Instrukcija je štampana u Beču 1880. godine, a izdavač je bio Vojnogeografski institut Austro Ugarske Monarhije. Upravo su ovi znakovi iskorišteni za topografisanje katastarskih planova starog premjera odnosno bosanskohercegovačkog teritorija u vrijeme izvršenog premjera. Predmet premjera su bili svi objekti i podaci predviđeni za*

evidentiranje u katastarskom operatu i operatu zemljišne knjige. Premjerom Travnika su bile obuhvaćene i kompleksi odnosno sve zgrade medresa koje su postojale u Travniku u vrijeme izvođenja premjera. Nakon izvršenog premjera, kompleksi medresa su ucrtani na katastarske planove i izvršeno je njihovo topografisanje. Zgrade medresa i objekata koje čine njihove kompleksu prikazane na katastarskim planovima razmjere 1:1562,5 tako da je detaljnost prikaza na visokom nivou. Prikazom na planu vidljiv je oblik svake zgrade medrese. Topografisanjem katastarskih planova odnosno ucrtanih kompleksa medresa kao sadržaja planova, dati su podaci o vrsti materijala od kojih su izgrađene medrese. Prethodnim radnjama pri izradi katastarskih planova svim tadašnjim, sadašnjim i budućim korisnicima katastarskih planova su date tačne i pouzdane informacije o položaju, obliku, dimenzijama i materijalu od koji su izgrađene medrese. Nažalost, katastarski planovi ne sadrže potrebne nazive medresa kako bi prikaz medresa bio potpun. Završetkom premjera i uspostavljanjem katastarskog operata su stvoreni preduslovi za uspostavljanje operata zemljišne knjige. Postupak uspostavljanja zemljišne knjige je bio javni postupak, a uspostavljanje je vršeno i na osnovu tada važećih isprava evidencije o nekretninama - tapija. Na teritoriji čitave Bosne i Hercegovine, pa samimi tim i na teritoriji Travnika je nakon uspostavljenog katastarskog operata uspostavljena i zemljišna knjiga.

Premjerom Travnika 1883 godine od strane Austrougarske vlasti, snimljene su sve zgrade koje čine kompleks: medrese Elči Ibrahim-paše, medrese Mehmed-paše Kukavice i medrese Mehmed-paše Muhsinovića, što je predmet istraživanja u radu. Obzirom da je zgrada medrese Elči Ibrahim-paše sa kompletnim kompleksom zgrada bila u potpunosti srušena ona je premjeravana i tokom održavanja katastarskog operata. Kako je na teritoriji Travnika zbog ratnih dešavanja Druogog svjetskog rata, znatan broj katastarskih planova uništen, ta sudbina je zadesila i katastarske planove na kojima su bili prikazi kompleksa medresa. U radu su analizirani prikazi travničkih medresa na ažuriranim litografskim kopijama originalnih katastarskih planova starog premjera koje su bile u funkciji radnih originala katastarskih planova na kojima je održavan grafički dio katastarskog operata.

Ključne riječi: Travnik, medrese, katastarski plan, Austro-Ugarska Monarhija.

AUSTRO-HUNGARIAN PREMIER OF TRAVNIK MADRASAS

Abstract: The creation of cadastral plans, and then different types of maps, is the procedure by which space is coded. During the creation of cadastral plans, they are topographed and different names and auxiliary text are written on them. The geological maps were also topographed during the procedure of creating geological maps. This is necessary in order for the content of the

geological map to be complete. These procedures offer the user of cadastral plans and geological maps a lot of information about the terrain presented on the cadastral plans and geological maps. The first cadastral plans and geological maps of Bosnia and Herzegovina are related to the rule of the Austro Hungarian Monarchy. These cadastral plans arose as a result of the first systematic survey of Bosnia and Herzegovina, which took place after Bosnia and Herzegovina became part of the then powerful Austro Hungarian Monarchy. The survey started in 1880. and it was successfully completed in 1884. Cadastral plans created as a result of this surveys are called plans of the old survey. They were create in scales of 1: 6250, 1: 3125, 1: 1562.5 and 1: 781.25. Unfortunately, a lot of these plans were destroyed during Second World War. In the environments in which they exist, these cadastral plans are inexhaustible historical sources for many researchers. Cadastral plans of the old survey have a special significance in the historical cartography of Bosnia and Herzegovina. The current cadastral plans are arising as a result of survey which realized after the Second World War, when Bosnia and Herzegovina were one of the federal units of the former Yugoslavia. Cadastral plans created on the basis of the results of a survey carried out in the aforementioned period are called plans of the new survey. They were created in scales of 1: 5000, 1: 2500, 1: 2000, 1: 1000 and 1: 500.

The subject of the survey were all objects and data certained for recording in the cadastral register and land register. The survey included the madrasas that existed in Travnik: madrasa of Elči Ibrahim-paša, madrasa of Mehmed-paša Kukavica and madrasa of the Mehmed-paša Muhsinović. Madrasas on the cadastral plans of old survey is the subject of research in this paper. The madrasa of Elči Ibrahim- paša was also surveyed during the maintenance of cadastral register. The paper analyzes the depictions of the madrasas in the on the updated lithographic copies of the original cadastral plans of the old survey, which served as working originals of the cadastral plans on which the graphic part of the cadastral register was maintained.

Key words: *Travnik, madrasa, cadastral plan, Austro Hungarian Monarchy*

Uvod

U kotlini rijeke Lašve u središtu Bosne i Hercegovine, podno Vlačića i Vilenice smješten je Travnik. U osmanskom periodu, u građevinskom smislu, sastojao se iz dva dijela – stari i novi dio. Stari dio Travnika se protezao prema zapadu do Luka (današnji prostor oko Lukačke džamije) i Potur mahale. Ovaj dio se nadovezivao na dio Travnika koji je bio izgrađen u predosmanskom periodu – travnička tvrđava. Kao i sva druga naselja i Travnik se širio – građeni su novi objekti. Širenje Travnika je bilo evidentno prema jugu i zapadu. Mnogi

graditelji su gradili objekte različitog karaktera. Zabilježen je i značajan broj dobrotvora koji su gradili objekte od opšteg interesa – prvenstveno škole tj. medrese. Kada je u pitanju položaj izgrađenih objekata može se reći da, s obzirom na mjesto gradnje u osmanskim granicama Travnika, postoje dvije grupe graditelja: graditelji koji su gradili objekte u starom dijelu grada i graditelji koji su gradili objekte u novom dijelu grada. U starom dijelu grada medrese su izgradili Elči Ibrahim-paša i Mehmed-paša Muhsinović. Jedan od značajnih graditelja tadašnjeg novog dijela Travnika koji je izgradio medresu je bio i Mehmed-paša Kukavica. Svaka medresa je u svom kompleksu imala i džamiju. Padom Bosne i Hercegovine pod vlast Austro-Ugarske monarhije počinje se vršiti premjer bosanskohercegovačke teritorije. Džamije kao sakralni objekti su takođe bili predmet premjera i prikazivane su na katastarskim planovima. Autori planova i karata na kojima je predočavan bosanskohercegovački prostor redovno su na svojim djelima isticali sakralne objekte.¹ U Travniku su tokom 1895 bile tri medrese i osam mekteba.²

Prvu medresu u Travniku je osnovao Elči Ibrahima-paša početkom XVIII stoljeća. Ona je izgrađena u današnjoj travničkoj mahali Osoje uz rijeku Lašvu. Kompleks ove medrese je srušen od strane austrougarske uprave prilikom izgradnje željezničke pruge kroz Travnik, jer se našla na trasi pruge. Kao naknadu za srušenu medresu, Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine izgradila je na ulazu u Travnik sa istočne strane novu zgradu medrese, nedaleko od srušene prvobitne zgrade.

Drugu medresu u Travniku izgradio je Mehmed-paša Kukavica sredinom XVIII stoljeća u Gornjoj čaršiji na mjestu gdje je sada travnički Dom zdravlja.

Treću medresu je izgradio i osnovao Mehmed-paša Muhsinović takođe sredinom XVIII stoljeća. Izgrađena je uz Tekijsku džamiju (džamiju Lončarica) u blizini Šarene džamije.³ U pojedinim literaturnim izvorima se ova medresa naziva Lončarica medresa, pa čak i Tekijska medresa. U medresi Elči Ibrahim-paše je osnovana i prva gradska travnička biblioteka, koju je osnovao graditelj medrese Elči Ibrahim-paša 1706. godine.⁴ Prethodno pomenuto govori o razvoju školstva u Travniku u osmanskom periodu. Travnik je imao sretnu sudbinu, kao ni jedno drugo mjesto, pa su u njemu preko dva stoljeća stolovali carske valije i odatle upravljali bosanskim pašalukom.⁵

Medrese u Travniku su izgrađene prije Berlinskog kongresa tako da su obuhvaćene prvim sistematičnim premjerom Bosne i Hercegovine. Premjer je

¹ Nedim Tuno, Jusuf Topoljak, Admir Mulahusić, Mithad Kozličić, Kartografski prikazi sakralnih objekata i groblja na katastarskim planovima stare izmjere Bosne i Hercegovine, *Geoadria* 20 (2), Zadar 2015, 176.

² Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, *Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895. sa podacioma o teritorijalnom razdjeljenju, javnim zavodima i rudnim vrelima*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1896, 398.

³ Martin Udovičić, *Travnik u vrijeme Austro – Ugarske 1878-1918*, Travnik 1981, 172.

⁴ Martin Udovičić, *Travnik u vrijeme vezira 1699-1851*, Travnik 1973, 117.

⁵ Alija Bejtić, *Travnički epitafi, Osvit 92 i 93*, Sarajevo 1943, 8.

provoden grafičkom metodom.⁶ Rezultati tog premjera su prvi prikazi teritorije Bosne i Hercegovine u krupnoj razmjeri.⁷ Ovim je prvi put u historiji Bosne i Hercegovine kompletna teritorija Bosne i Hercegovine premjerena i izrađeni su planovi - grafička predstava cijelog područja.⁸ Austro-Ugarska Monarhija je premjer izvršila od 1880. do 1884. godine,⁹ a jedan od razloga za premjer je bio i regulisanje agrarnih odnosa u Bosni i Hercegovini¹⁰. Taj premjer se danas najčešće naziva starim premjerom,¹¹ a ponekad i austrougarskim.¹²

Tematika travničkih medresa, pojedinačno ili zajednički, obrađena je u Udovičić (1981), potom Kreševljaković i Korkut (1961). Značajni podaci o medresi Elči Ibrahim-paše su izloženi u Šošić (2019) kao i u Bećirbegović (1971), gdje je dat i grafički prikaz medrese. Grafički prikaz položaja medrese Elči Ibrahim-paše preuzet je sa katastarskog plana starog premjera.¹³ U pomenutim radovima su detaljno izloženi mnogi značajni podaci o medresama.

Medresa Elči Ibrahim-paše

Elči Ibrahim-paša je, kao vakuf, sagradio i osnovao 1706. godine u starom dijelu Travnika u mahali Osoje medresu.¹⁴ Utemeljitelj ove medrese Ibrahim-paša je obezbijedio sve uslove kako bi se u medresi provodio nastavni proces. Stoga mu ispred imena stoji riječ „Elči“ tj. Dobri.

Nastavni proces je tekao sve do 1892. godine kada se Medresa našla na trasi uskotračne pruge kroz Travnik koja je trebala povezati Jajce i Lašvu. Medresa je srušena 1892. godine, a odmah nakon toga je počela gradnja novog

⁶ Militärgeographischen Institut Osterreichisch-ungarischen Monarchie, *Instruction für die Katastral – Vermessung Bosnien und Herzegovina in Bosnien und der Herzegovina*, Wien, 1880.

⁷ Admir Mulahusić, Ivka Kljajić, Nedim Tuno, Jusuf Topoljak, Muamer Đideliya, Bosanskohercegovački samostani, medrese i manastiri na analognim katastarskim planovima stare i nove izmjere, *Geodetski list*, god. 75(98), br. 2, Zagreb 2021, 118.

⁸ Jusuf Topoljak, Nedim Tuno, Admir Mulahusić, Aladin Husić, Lidija Fekeža-Martinović, Ostaci srednjovjekovne utvrde Kaštel (Fenarlik) u kartografskim izvorima XIX i XX vijeka, *Geodetski glasnik*, 46, Sarajevo 2015, 55.

⁹ Admir Mulahusić, Ivka Kljajić, Nedim Tuno, Jusuf Topoljak, Nedim Kulo, Srednjovjekovne tvrđave prikazane na analognim katastarskim planovima stare i nove izmjere Bosne i Hercegovine, *Geodetski list*, god. 75(98), br. 4, Zagreb 2021, 346.

¹⁰ Mustafa Begić, Geodetska služba Bosne i Hercegovine 1880-2012, *Geodetski glasnik*, 42, Sarajevo 2012, 55.

¹¹ Admir Mulahusić, Jusuf Topoljak, Nedim Tuno, Muamer Đideliya, Nedim Kulo, Kartografski izvori prostornih podataka o starim gradovima Vrbenac i Toričan, *Historijski pogledi*, god. VI, br. 10, Tuzla 2023, 129. (<https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2023.6.10.121>).

¹² Jusuf Topoljak, Miljenko Lapaine, Nedim Tuno, Admir Mulahusić, Analiza vanjskih elemenata sadržaja katastarskih planova stare izmjere Bosne i Hercegovine, *Geodetski list*, god. 71(94), br. 1, Zagreb 2017, 55.

¹³ Madžida Bećirbegović, Prosvjetni objekti islamske arhitekture u Bosni i Hercegovini, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 20-21, Sarajevo 1971, 317.

¹⁴ Hamdija Kreševljaković, Derviš Korkut, *Travnik u prošlosti 1464 – 1878 (Naročito kao glavni grad Bosne 1699 – 1850)*, Travnik 1961, 88.

kompleksa medrese. Već 1895. godine je na zemljištu medrese u blizini srušene medrese sagrađen novi kompleks medrese u kojoj je nastavljen nastavni proces (*Prilog 1*). Nakon izgradnje, medresa sa pratećim objektima je svečano otvorena 5.7.1895. godine.¹⁵ Nakon otvorenja, teкао je nastavni proces u Medresi izuzev prekida tokom ratnih dešavanja u Drugom svjetskom ratu. Medresa je prestala sa radom 1945. godine,¹⁶ a ponovo je otvorena 8.10.1994. godine.¹⁷

Prilog 1. *Medresa Elči Ibrahim-paše.*

Kompleks Medrese je na katastarskim planovima starog premjera prikazan u razmjeri 1:1562,5. Na arhivskom originalu katastarskog plana starog premjera je prikazan prvobitni kompleks medrese snimljen 1883. godine (*Prilog 2*).

Prilog 2. *Prvobitni kompleks medrese Elči Ibrahim-paše prikazan na arhivskom originalu katastarskog plana starog premjera 29 XVII 3 b3 B4, razmjera 1:1562,5, izradio MGI Wien 1883, Općina Travnik, Služba za urbanizam, građenje, katastar i imovinsko – pravne.*

¹⁵ Dževdet Šošić, Muslimanske obrazovne ustanove u Travniku (osvrst na period od 1463. do 1946. godine), *Vakufi u Bosni i Hercegovini Zbornik radova*, Sarajevo 2019, 87.

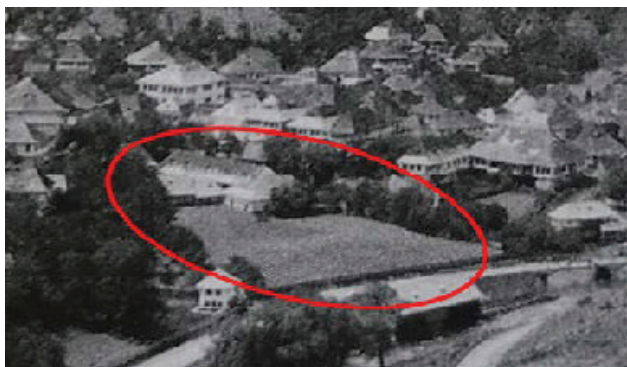
¹⁶ Enver Sujoldžić, *Džamije Travnika*, Travnik 2012, 79.

¹⁷ Dž. Šošić, *Muslimanske obrazovne ustanove u Travniku*, 88.

Prilog 3. Fotografija medresanske džamija i dijela medrese koju je izgradio Elči Ibrahim paša (snimljeno prije izgradnje pruge kroz Travnik tj. prije 1892. godine).

Na fotografiji prikazanoj na *Prilogu 3.* se jasno vidi medresanska džamija potom dio zgrade Medrese kao i dio krova pomoćnih objekata uz rijeku Lašvu koje je izgradio vakif medrese.

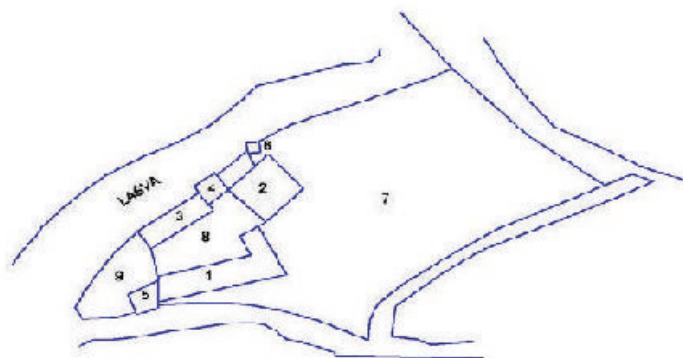

Prilog 4. Fotografija većeg dijela kompleksa medrese vakifa Elči Ibrahim paše (snimljeno prije izgradnje pruge kroz Travnik tj. prije 1892. godine).

Na fotografiji prikazanoj na *Prilogu 4* vidi se veći dio kompleksa medrese. Jasno je uočljiva travnata površina, medresanska džamija, dio medrese i veći dio krova objekata uz rijeku Lašvu. Zaposjedanjem Bosne i Hercegovine od strane Austro Ugarske monarhije, već 1880. počinje se vršiti premjer Bosne i Hercegovine, odnosno snimanje terena geodetskim metodama u svrhu izrade grafičkih prikaza snimljenog područja. I pomenuti kompleks medrese u Travniku je bio predmet premjera.

Snimanje terena predstavlja provođenje premjera, što je u stvari sveobuhvatni postupak prikupljanja potrebnih podataka za uspostavljanje katastarskog operata i operata zemljišne knjige odnosno, može se reći da

uspostavljanju katastarskog operata prethodi izvršenje premjera.¹⁸ Premjer podrazumijeva i izradu katastarskih planova,¹⁹ a katastarski plan se može definisati vjernom slikom nekog dijela Zemljine površine.²⁰

Prilog 4a. *Kompleks medrese na osnovu snimanja iz 1883. godine.*

Broj	Objašnjenje
1	Zgrada medrese
2	Medresenska džamija
3	Pomoćni objekat
4	Pomoćni objekat
5	Pomoćni objekat
6	Pomoćni objekat
7	Poljoprivredno zemljište
8	Dvorište medrese
9	Poljoprivredno zemljište

Tabela 1. *Kompleks medrese*

Premjer Medrese u svrhu prikaza na planu je izvršio Jozef Franc. Bio je član drugog odjela za premjer Bosne i Hercegovine. Tadašnji građevinski kompleks su činile zgrada Medrese, medresanska džamija i četiri pomoćne zgrade (*Tabela 1*). Na planu se uočava i natpis „Medresenska džamija“ koji se odnosi na džamiju u kompleksu Medrese. Kompleks medrese je, kao što prikazuje odgovarajući znak na planu, bio ograđen drvenom ogradom izuzev na

¹⁸ Admir Mulahusić, Jusuf Topoljak, Tuno Nedim, *Geodezija za građevinske inženjere*, Zenica 2017, 212.

¹⁹ Admir Mulahusić, Jusuf Topoljak, Nedim Tuno, Nehrudin Rebihić, Analiza prikaza grobalja naselja Lupac i Preočica u Vitezu na katastarskim planovima starog i novog premjera, *Historijski pogledi*, god. V, br. 7, Tuzla 2022, 114. (<https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2022.5.7.111>).

²⁰ Kemal Arnautović, Topografski znaci na katastarskim planovima austro-ugarskog premjera Bosne i Hercegovine, *Geodetski glasnik*, 44, Sarajevo 2013, 73.

dijelu sjeverozapadnog dijela kompleksa gdje su ogradu činili vanjski zidovi dvaju spojenih pomoćnih objekata. Daljom analizom prikaza kompleksa Medrese uočavaju se dva međusobno spojena dijela kompleksa (*Prilog 4*). Manji dio kompleksa predstavlja dvorište medrese u okviru kojeg se nalazi manji pomoćni objekat povezan sa jugoistočnim krilom Medrese. Ovaj dio kompleksa je takođe drvenom ogradom podijeljen na dva dijela, a na planu spojen znakom pripadnosti tako da čini jednu katastarsku česticu. Ovaj dio kompleksa Medrese je numerisan brojem 7/81. Zgrada Medrese je u obliku nepravilnog slova L sa dva krila. Jugoistočno krilo je i šire, a i duže od sjeverozapadnog krila. Zgrada Medrese je bila zasebna katastarska čestica numerisana 7/83. Pomoćni objekti koji su međusobno spojeni nalaze se sjeverozapadno od Medrese prema rijeci Lašvi. Jedan objekat je pravougaonog oblika, a drugi kvadratnog. Objekat koji je pravougaonog oblika je numerisan brojem 7/84, a objekat kvadratnog oblika brojem 7/85.

Sjeveroistočno od zgrade Medrese je prikazana medresanska džamija. Prikaz džamije je ispunjen crnom bojom u čijoj sredini je bijeli polumjesec kao identifikator džamije. Džamija je ucrtana tlocrtnim dimenzijama sa orijentacijom prema jugoistoku. Numerisana je brojem 7/86.

Svi objekti ovog kompleksa medrese su topografisani kao drveni objekti. Kompleks Medrese je činila i katastarska čestica poljoprivrednog zemljišta numerisana sa brojem 7/87, a bila je drvenom ogradom te vanjskim jugoistočnim i sjeverozapadnim zidom medrese kao i jugozapadnim, te sjeverozapadnim i dijelom sjeveroistočnim zidom džamije odvojena od prethodno pomenutih dijelova kompleksa medrese. Sastavni dio ove katastarske čestice je jedan manji objekat koji je izgrađen sa sjeverne strane džamije.

Prilog 5. Kompleks medrese Elči Ibrahim-paše prikazan na radnom originalu ažurirane litografske kopije katastarskog plana starog premjera 29 XVII 3 b3 B4, razmjera 1:1562,5, izradio MGI Wien 1883, Općina Travnik, Služba za urbanizam, građenje, katastar i imovinsko – pravne poslove.

Nakon izgradnje novog kompleksa medrese, geodeti Austro Ugarske Monarhije koji su radili na održavanju katastarskog operata za teritoriju općine Travnik su, u svrhu održavanja katastarskog operata, izvršili snimanje kompleksa medrese. Nakon izvršenog snimanja izvršeno je ucrtavanje novoizgrađenog kompleksa na radni original katastarskog plana.

Pomenuti izvorni radni original katastarskog plana ne postoji (uništen tokom borbi u Drugom svjetskom ratu) pa je za istraživanje u radu korištena „ažurirana“ litografska kopija arhivskog originala. Ažuriranje je izvršeno koristeći ranije podatke snimanja nastale u svrhu održavanja katastarskog operata kao i kopije katastarskog plana koje su izrađene na paus papiru kao prilozi A listovima te i dopunska snimanja na terenu. Pomenute kopije su izuzimane iz arhive zemljišnoknjižnog ureda u Travniku. Ažuriranje katastarskih planova je vršeno kako bi bilo izbjegnuto uspostavljanje popisnog katastra zemljišta (jer su ostali dijelovi operata bili većinom sačuvani) i kako bi bilo moguće vršiti promjene u posjedovnici zemljišnih knjiga zemljišnoknjižnog ureda u Travniku. Ova kopija je imala ulogu radnog originala katastarskog plana do uspostavljanja novog premjera.

Na katastarskom planu se vidi da se kompleks sastoji od dva fizički razdvojena dijela (*Prilog 5*). Jedan dio kompleksa medrese čine zgrada medrese, medresenska džamija i pomoćni objekti. Drugi dio kompleksa čini pomoćna zgrada sa okolnim zemljištem. Svi objekti su ucrtani crvenom bojom jer predstavljaju novo stanje na katastarskim planovima. Šrafirani su cijelom površinom linijama izvučenim pod uglom od 45°. Kompleks medrese je promijenio oblik i površinu.

Nakon izvršene identifikacije katastarskih čestica koje čine kompleks medrese (na arhivskim planovima) te uvida u operat zemljišnoknjižnog ureda (prvi upisi nastali prilikom formiranja zemljišnoknjižnih uložaka u svrhu uspostavljanja zemljišnoknjižne evidencije u Travniku), vidi se da postoji određeno nesuglasje između stanja na pomenutim planovima i stanja u operatu zemljišne knjige. Nakon izvršenog premjera, geodeti Austro Ugarske monarhije su na nekim područjima vršili reambulaciju izrađenih planova, a samim tim i prenumeraciju katastarska čestica. Tek nakon ovog postupka je izvršeno uspostavljanje katastarskog operata, a potom i operata zemljišne knjige. Sa osnivanjem zemljišne knjige, u Bosni i Hercegovini se počelo 1886. godine, a završeno 1911.²¹ Obzirom da postoji nesuglasje smatra se da je plan na kome je kompleks medrese Elči Ibrahim-paše reambuliran tako da je došlo do nesuglasja između dostupnog arhivskog originala i katastarskog plana čiji su podaci uneseni u katastarski operat i operat zemljišne knjige. Nesuglasje se ogleda u položaju brojeva čestica na planu i pripadajućim opisnim podacima o česticama u operatu kao i nepostojanju jednog broja čestice na planu.

²¹ Jasmin Imamović, Evidencije nekretnina i prava na nekretninama u Bosni i Hercegovini od XV vijeka do danas, *Geodetski glasnik*, 24, Sarajevo 1987, 55.

Prema podacima zemljišnoknjižnog ureda, prvobitni kompleks medrese Elči Ibrahim-paše čini više katastarskih čestica upisanih u različite zemljišnoknjižne uloške.

U zemljišnoknjižnom ulošku broj 1028 upisana je katastarska čestica:

- k.č. broj 7/81 koja je prema načinu korištenja i nazivu bila upisana kao Kuća kućnog broja 1028 sa kućištem i dvorištem u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je bila 350 m².²²

Katastarska čestica je je povodom sastavljanja gruntovnice u Travniku 1892. godine upisana kao vlasništvo Vakufa Elči Ibrahim-pašine medrese u Travniku sa dijelom 1/1.

U zemljišnoknjižnom ulošku broj 1029 su upisane katastarske čestice:

- k.č. broj 7/82 koja je prema načinu korištenja i nazivu bila upisana kao Kuća kućnog broja. 1029 sa kućištem i dvorištem u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je bila 575 m².
- k.č. broj 7/84 koja je prema načinu korištenja i nazivu bila upisana kao Vrt kod džamije. Površina katastarske čestice je bila 3525 m².
- k.č. broj 7/85 koja je prema načinu korištenja i nazivu bila upisana kao Šljivik kod džamije u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je bila 510 m².
- k.č. broj 7/87 koja je prema načinu korištenja i nazivu bila upisana kao gradilište. Površina katastarske čestice je bila 575 m².²³

Katastarske čestice su povodom sastavljanja gruntovnice u Travniku 1892. godine upisane u zemljišnoknjižni uložak broj 1029. Kao vlasnik katastarska čestica je upisan Vakuf Elči Ibrahim-pašine medrese u Travniku sa dijelom 1/1.

U zemljišnoknjižnom ulošku broj 1523 upisana je katastarska čestica:

- k.č. broj 7/83 koja je prema načinu korištenja i nazivu bila upisana kao Gradilište sa džamijom u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je bila 178 m².²⁴

Katastarska čestica je povodom sastavljanja gruntovnice u Travniku 1892. godine upisana kao vlasništvo Vakufa Elči Ibrahim-pašine medrese u Travniku sa dijelom 1/1.

Nakon izgradnje novog kompleksa medrese, izvršene su promjene u katastarskom operatu potom operatu zemljišnoknjižnog ureda u Travniku jer je na terenu kompleks medrese promijenio oblik i površinu. Kompleks medrese je rastavljen na dva fizički odvojena dijela koja razdvaja put za ulaz u Travnik pored Plave vode.

Prema podacima zemljišnoknjižnog ureda, novi kompleks medrese Elči Ibrahim-paše čini više katastarskih čestica upisanih u različite zemljišnoknjižne uloške.

²² *Zemljišno knjižni podaci o parceli*, <http://www.e-grunt.ba/>. (Pristup: 26.12.2022).

²³ *Isto.*

²⁴ *Isto.*

- U zemljišnoknjižnom ulošku broj 464 je upisana katastarska čestica:
- k.č. broj 7/84 koja je prema načinu korištenja i nazivu upisana kao Medresa sa predvorjem u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je 2285 m².²⁵ Na ovoj čestici je izgrađena i evidentirana tj. uplanjena nova zgrada medrese.
- U zemljišnoknjižnom ulošku broj 1028 su upisane katastarske čestice:
- k.č. broj 7/81 koja je prema načinu korištenja i nazivu upisana kao Gradilište u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je 270 m².
 - k.č. broj 7/82 koja je prema načinu korištenja i nazivu upisana kao Gradilište u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je 275 m².
- U zemljišnoknjižnom ulošku broj 1523 je upisana katastarske česticea
- k.č. broj 7/83 koja je prema načinu korištenja i nazivu upisana kao Gradilište u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je 178 m².
- Prethodno pomenute katastarske čestice predstavljaju prvi dio novog kompleksa medrese.
- U zemljišnoknjižnom ulošku broj 1028 je upisana katastarska čestica:
- k.č. broj 7/87 koja je prema načinu korištenja i nazivu upisana kao Gradilište u mahali Osoje. Površina katastarske čestice je 790 m².²⁶
- Prethodno pomenuta katastarska čestica predstavlja drugi dio novog kompleksa medrese. I u drugom dijelu kompleksa je izgrađena zgrada za potrebe medrese.
- Kao vlasnik katastarskih čestica u pomenutim zemljišnoknjižnim ulošcima je upisan Vakuf Elči Ibrahim-pašine medrese u Travniku sa dijelom 1/1.

Medresa Mehmed-paše Kukavice

Medresa Mehmed-paše Kukavice je duže od stoljeća služila svojoj svrsi. Medresu je tadašnjem novom dijelu Travnika podigao Mehmed-paša Kukavica. Medresa je izgrađena 1760. godine²⁷.

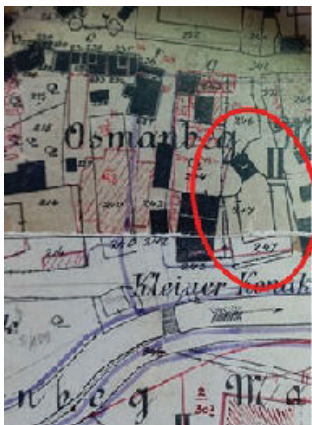
Medresu je premjerio Jozef Franc 1883. godine. Bio je član drugog odjela za premjer Bosne i Hercegovine. Kompleks medrese je prikazan u razmjeri 1:1562,5, a sastojao se od džamije, medrese i mezarja (*Prilog 5*), (*Tabela 2*). Prema stanju na katastarskim planovima, imala je tri međusobno povezana krila koja su činila nepravilno slovo U (*Prilozi 5 i 6*). Uvidom u katastarski plan, vidi se da je istočno krilo duže nego zapadno. Zapadno i istočno krilo međusobno spaja južno krilo. Obzirom da, za analizu, nisu bili dostupni originalni planovi, na raspoloživim litografskim kopijama koje su u funkciji

²⁵ Isto.

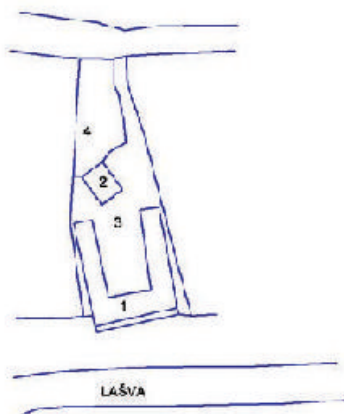
²⁶ Isto.

²⁷ Alija Bejtović, Bosanski namjesnik Mehmed -paša Kukavica i njegove zadužbine u Bosni (1752-1756 i 1757-1760), *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 6 i 7, Sarajevo 1958, 101.

radnih originala, medresa nema predviđenu šrafuru niti boju. Predloškom oznaka je za ovakve vrste objekata predviđena crvena boja. Sa sjeverne strane medrese, na katastarskom planu se je ucrtana medresanska džamija. Orijentisana je prema jugoistoku. Džamija je prikazana tlocrtnim dimenzijama i oblikom. Prikaz džamije je ispunjen crnom bojom. Na prikazu džamije se vidi polumjesec bijele boje koji identifikuje džamiju. U momentu premjera medrese od strane geodeta Austro Ugarske Monarhije, kompleks se sastojao od dvije katastarske čestice. Katastarska čestica na kojoj je izgrađena medresa i džamija je označena brojem 2/247. Mezarje u kompleksu medrese je bilo na čestici broj 2/246. Obje katastarske čestice su u k.o. Travnik.

Prilog 5a. Medresa Mehmed-paše Kukavice prikazana na radnom originalu ažuriranih litografskih kopija katastarskog plana starog premjera 29 XVII 3 b3 B2 i 29 XVII 3 b3 C2 razmjera 1:1562,5, izradio MGI Wien 1883, Općina Travnik, Služba za urbanizam, građenje, katastar i imovinsko – pravne poslove

Prilog 6. Kompleks medrese na osnovu snimanja iz 1883. godine.

Tabela 2. *Kompleks medrese*

Broj	Objašnjenje
1	Zgrada medrese
2	Medresenska džamija
3	Dvorište medrese
4	Mezarje

Povodom sastavljanja gruntnice 1892 godine, u zemljišno knjižnom ulošku broj 1532 su bile upisane katastarske čestice:

- k.č. broj 2/246 koja je prema načinu korištenja i nazivu bila upisana kao Groblje u mahali Osmanbeg. Ovo je bio uobičajen način evidentiranja grobalja gdje se zapravo nazivom katastarske čestice određivao i način korištenja katastarske čestice. Površina katastarske čestice je bila 375 m² ²⁸.

- k.č. broj 2/247 koja je prema načinu korištenja bila upisana kao Gradilište sa džamijom²⁹ predstavlja objekat medrese i džamije, što je i vjerno prikazano na katastarskom planu.

Veliki broj objekata od kamena nije imao izrađenu fasadu, pa su geodeti austro ugarske monarhije i ove objekte tokom premjera često evidentirali kao gradilište. Podaci premjera su iskorišteni za uspostavljanje zemljišne knjige, te su i sada pojedine objekti od kamena evidentirani kao gradilište.

Nakon premjera Bosne i Hercegovine su izrađeni originalni katastarski planovi koji su pohranjeni u arhivu u Beču. U svrhu održavanja katastarskog operata, te održavanja zemljišne knjige, izrađene su litografske kopije katastarskih planova (arhivirane u arhivu u Sarajevu). Originalni planovi su bili izrađeni u boji, a litografske kopije su bile crno-bijele. Upravo se ovo odrazilo i na način topografisanja katastarskih planova. Naime, instrukcijom za katastarski premjer je predviđeno da se islamski vjerski objekti od kamena prikažu tlocrtnim dimenzijama i da se oboje u crvenu boju. Na sredini objekta je crtan crnom bojom znak polumjeseca kao znak za džamiju. Za medrese nisu predviđeni posebni znakovi, osim tlocrtne ispune crvenom bojom koja je označavala da je u pitanju vjerski objekat izgrađen od kamena. Izradom litografskih kopija gubila se crvena boja, a prikazi medrese su prikazani tlocrtnim dimenzijama bez ikakve ispune. Na džamijama je ostajao mjesec crne boje. Nadalje, instrukcijom za katastarski premjer je predviđeno da se islamski vjerski objekti od drveta prikažu sa ispunom crne boje ili pak odgovarajućim znakom. Kao znak za džamiju, sa sjeverne strane objekta je ucrtavan crni polumjesec na planovima sitnije razmjere dok je na planovima krupnije razmjere na tlocrtnom prikazu džamije ucrtan bijeli polumjesec. Izradom litografskih kopija nije došlo do poremećaja u prikazu islamskih vjerskih objekata izgrađenih od drveta.

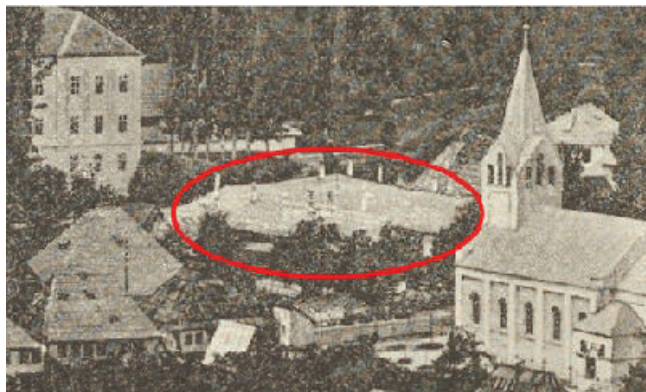
U medresi je nastavni proces tekao kontinuirano od njenog osnivanja do strašnog požara 1856. godine. Godine 1873. hadži Ali-beg Hasanpašić dao ju je

²⁸ *Zemljišno knjižni podaci o parceli*, <http://www.e-grunt.ba/>. (Pristup: 26.12.2022).

²⁹ *Isto*.

popraviti pa je ova medresa nazvana i njegovim imenom³⁰,³¹. Nakon obnavljanja medrese, 1873. godine, ponovo se pokreće nastavni proces u njoj i traje do početka Prvog svjetskog rata. Prestala je sa radom 1914. godine³²,³³. Medresa je administrativno spojena sa Elči-ibrahim pašinom medresom 1925. godine³⁴ kada je u potpunosti prestao njen rad i obaveze prema učenicima. Zgrada Medrese je srušena 1925. godine³⁵,³⁶. Obzirom da je nakon požara medresu obnovio hadži Ali-beg Hasanpašić, kompleks medrese je povodom sastavljanja gruntnovnice u Travniku 1892. godine evidentiran kao vlasništvo Vakuf Hadži Ali-begove džamije u Travniku sa dijelom 1/1.

Na prilogu 7 je data fotografija dijela Travnika na kojoj se vidi krov medrese.

Prilog 7. Fotografija krova medrese.

Od kompleksa medrese je ostao sačuvan dio mezarja, ulazna kapija i dio kamenog zida sa željeznom ogradom kojim je bio opasan kompleks medrese (*Prilozi 8 i 9*).

³⁰ Dževdet Šošić, Muslimanske obrazovne ustanove u Travniku (osvrst na period od 1463. do 1946. god.), *Vakufi u Bosni i Hercegovini Zbornik radova*, Sarajevo 2019, 85.

³¹ Osman Lavić, Biblioteka Mehmed paše Kukavice u Travniku, *Anali GHB*, 48 (40), Sarajevo 2019, 67.

³² Enver Sujoldžić, *Džamije Travnika*, Travnik 2012, 103.

³³ Servezad Šehović, Tri travničke medrese, *Preporod* 3/562, Sarajevo 1994, 13.

³⁴ Alija Bejtić, *Travnički epitafi, Osvit 92 i 93*, Sarajevo 1943, 8.

³⁵ A. Bejtić, Bosanski namjesnik Mehmed - paša Kukavica, 101

³⁶ Enisa Gazija – Pajt, Medrese u Travniku za vrijeme Osmanske uprave i njihovi osnivači, *Preporod* 2/964, Sarajevo 2012, 45.

Prilog 8. *Kapija i dio ogradnog zida nekadašnjeg kompleksa medrese.*

Prilog 9. *Kapija za ulaz u nekadašnji kompleks medrese.*

Medresa Mehmed – paše Muhsinovića

Medresa Mehmed – paše Muhsinovića je izgrađena u tadašnjem, starom dijelu Travnika. Medresa je izgrađena pored postojeće Tekijske džamije koja je tokom izgradnje medrese temeljito obnovljena³⁷. Utemeljitelj medrese je izgradio medresu 1767. godine^{38, 39}, kada je i počela sa radom. Medresa je poznata još i kao Lončarica medresa. Naziv Lončarica dobila je jer se nalazila u mahali koja je bila poznata po izradi zemljanih lonaca⁴⁰. Medresu je svake godine završavala nova generacija učenika. Obrazovni proces u medresi je kontinuirano tekao duže od stoljeća dok nije došlo do iznenadnog uništenja medrese. Naime, Travnik je 3.9.1903. godine zadesio strašan požar⁴¹ u kome je u potpunosti izgorjela medresa⁴². Požar je počeo poslije podne kada je varnica lokomotive uskotračne željeznice zapalila prve strehe u Ulici šumeće⁴³ na objektima duž pruge nedaleko od medrese. Kako su objekti bili većinom od drveta, požar se velikom brzinom proširio i zahvatio i medresu. Travnički dobrotvor hadži Salih – beg Kopčić je nakon požara nanovo obnovio medresu^{44, 45}. Obnovljena medresa je svečano otvorena 27.5.1904. godine⁴⁶.

Prilog 10. Fotografija krova obnovljene medrese.

³⁷ Hamdija Kreševljaković, Derviš Korkut, *Travnik u prošlosti 1464 – 1878 (Naročito kao glavni grad Bosne 1699 – 1850)*, Travnik 1961, 26 i 27.

³⁸ Martin Udovičić, *Travnik u vrijeme vezira 1699-1851*, Travnik 1981, 96.

³⁹ Dževdet Šošić, *Muslimanske obrazovne ustanove u Travniku (osvrst na period od 1463. do 1946. godine)*, *Vakufi u Bosni i Hercegovini Zbornik radova*, Sarajevo 2019, 85.

⁴⁰ *Isto*, 85.

⁴¹ Enver Sujoldžić, *Džamije Travnika*, Travnik, 2012, 18

⁴² Jusufbeg Filipović, *Otvorenje nove džamije i medrese u Travniku*, *Bošnjak (XIV)* 23, Travnik 1904, 1

⁴³ Josef Konforti, *Travniki Jevreji*, Travnik 1976, 8

⁴⁴ Enver Sujoldžić, *Džamije Travnika*, Travnik, 2012, 43

⁴⁵ Jusufbeg Filipović, *Otvorenje nove džamije i medrese u Travniku*, *Bošnjak (XIV)* 22, Travnik 1904, 3.

⁴⁶ *Isto*, 3

Nakon Obnavljanja medrese, ponovo je pokrenut obrazovni proces u njoj koji je kontinuirano tekao dvije decenije.

Prilog 11. Kompleks medrese Mehmed paše Muhsinovića prikazan na arhivskom originalu katastarskog plana starog premjera 29 XVII 3 b3 D1, razmjera 1:1562,5 izradio MGI Wien 1883, Općina Travnik, Služba za urbanizam, građenje, katastar i imovinsko – pravne poslove.

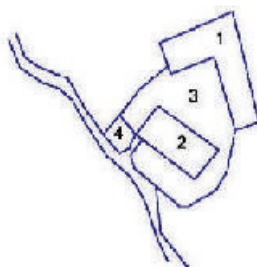
Medresu je premjerio Jozef Franc 1883. godine. Bio je član drugog odjela za premjer Bosne i Hercegovine. Kompleks medrese je prikazan u razmjeri 1:1562,5 (Prilog 11). Na planu starog premjera se jasno uočava Instrukcijom za katastarski premjer predviđen znak za kameni zid kojim je opasan kompleks medrese. Vanjski zidovi zgrade medrese su činili kompleks kamenog zida kojim je opasan kompleks medrese na dijelu kompleksa na kome se nalazi zgrada medrese. Kompleks medrese se sastojao od zgrade medrese, džamije i manjeg mezarja (Prilog 11), (Tabela 3). Medresa je, prema stanju na katastarskom planu, imala dva krila koja su zajedno činila slovo L. Sjeverozapadno krilo je bilo kraće ali šire od sjeveroistočnog krila. Jugozapadno od medrese je na katastarskom planu ucrtana džamija. Džamija je ucrtana floctnim dimenzijama sa orijentacijom prema jugoistoku. Na prikazu džamije bez predviđene boje (jer je u radu analizirana arhivska litografska kopija) je ucrtan mjesec crne boje kao znak za džamiju. Sa sjeverozapadne strane džamije je u horizontalnom redu napisan tekst „Tekija džamija“ što je ujedno i naziv džamije.

Katastarska čestica na kojoj je izgrađena džamija je označena brojem 4/92. Mezarje je bilo na katastarskoj čestici broj 4/93. Medresa je bila u zgradi izgrađenoj sjeverno od džamije, a koja je zasebna katastarska čestica i označena je brojem 4/94.

Sve tri katastarske čestice su u k.o. Travnik. Povodom sastavljanja gruntovnice 1893. godine, bile su upisane u zemljišno knjižnom ulošku broj 454:

- k.č. broj 4/92 koja je prema načinu korištenja bila upisana kao Gradilište sa džamijom. Površina katastarske čestice je 200 m² i predstavlja objekat džamije i dvorište oko džamije, odnosno i dvorište medrese⁴⁷.

Uobičajeni način upisa džamija u zemljišnu knjigu na osnovu katastarskog premjera Bosne i Hercegovine je primijenjen i u ovom slučaju. Zapravo, podaci u zemljišnoj knjizi su preuzeti i predstavljali su podatke prvog premjera Bosne i Hercegovine. Znatno broj džamija u Bosni i Hercegovini izgrađen u vrijeme vladavine osmanskog carstva je bio izgrađenena način da je džamijski unutrašnji prostor činila jedna prostorija. Neke džamije koje su bile na sprat su imale drvenu verandu izgrađenu na sjeverozapadnom zidu džamije. Veranda je služila za penjanje na sprat, za obavljanje molitve kao i za smještaj polica za odlaganje obuće. Džamije koje nisu imale verande nego su za penjanje na sprat bile unutrašnje drvene stepenice kao i džamije koje nisu imale sprat su ispred ulaznih vrata imale malu drvenu nadstrešnicu. Nadstrešnice su, u zavisnosti od veličine, služile za obavljanje molitve, ali je njihova prvenstvena namjena bila da u ispod njih budu bile police za odlaganje obuće. Geodeti Austro Ugarske monarhije su prilikom premjera džamija zaticala na terenu verande ili nadstrešnice i imali su dojam da je u pitanju neka dogradnja ili proširenje džamijskog objekta. Upravo su zbog ovoga veliki broj džamija evidentirali kao Gradilište sa džamijom.

Prilog 12. Kompleks medrese na osnovu snimanja iz 1883. godine.

Tabela 3. Kompleks medrese.

Broj	Objašnjenje
1	Zgrada medrese
2	Medresenska džamija
3	Dvorište medrese
4	Mezarje

⁴⁷ Zemljišno knjižni podaci o parceli, <http://www.e-grunt.ba/>. (Pristup: 26.12.2022).

Već je rečeno da su podaci premjera iskorišteni za uspostavljanje zemljišne knjige tako da je i u slučaju džamije u kompleksu medrese Mehmedpaše Muhsinovića koja je dio kompleksa medrese evidentirana kao „Gradilište sa džamijom“.

- k.č. broj 4/93 koja je prema načinu korištenja bila upisana kao „Groblje u mahali Hasanaga“. Površina katastarske čestice je 36 m²⁴⁸ i predstavlja mezarje kao dio kompleksa medrese.

- k.č. broj 4/94 koja je prema načinu korištenja bila upisana kao „Kućište sa dvorištem u mahali Hasanaga. Površina katastarske čestice je 327 m²⁴⁹; predstavlja objekat medrese.

Objekata katastarske čestice su povodom uspostavljanja gruntovnice 1893. godine upisane kao Vakuf Tekijske džamije u Travniku sa 1/1 dijela.

Medresa je prestala sa radom februara 1924. godine kada je administrativno spojena sa Elči Ibrahim-pašinom medresom^{50, 51}. Na fotografiji Travnika (*Prilog 13*) se vidi dio sjeverozapadnog krila medrese. Jasno se uočava zid medrese i dio četverovodnog krova pokrivenog crijepom.

U zgradi medrese je jedno bio smješten zavičajni muzej Travnika⁵². Zgrada medrese je do 1999. korištena i kao objekat za stanovanje. Zgrada medrese koju je obnovio Salih beg Kopčić je zbog dotrajalosti porušena. Na terenu je jasno vidljiv sjeverozapadni zid sjeverozapadnog krila. Vidljivi su također i sjeveroistočni i jugoistočni zidovi sjeveroistočnog krila (*Prilog 14*). Na dijelu srušenog sjeverozapadnog krila je 2001. godine izgrađena zgrada tekije⁵³ (*Prilog 15*).

Prilog 13. Pogled na sjeveroistočno krilo

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Hamdija Kreševljaković, Derviš Korkut, *Travnik u prošlosti 1464 – 1878 (Naročito kao glavni grad Bosne 1699 – 1850)*, Travnik 1961, 89.

⁵¹ Servezad Šehović, *Tri travničke medrese*, Preporod 3/562, Sarajevo 1994, 13.

⁵² Martin Udovičić, *Travnik u vrijeme Austro – Ugarske 1878-1918*, Travnik 1981, 172.

⁵³ Enver Sujoldžić, *Džamije Travnika*, Travnik, 2012, 138.

Prilog 14. *Ostatak zida sjeveroistočnog krila.*

Prilog 15. *Tekija izgrađena na mjestu dijela sjeverozapadnog krila.*

Zaključak

Premjer terena odnosno snimanje terena je postupak koji podrazumijeva prikupljanje tehničkih i opisnih podataka o nekretninama. Upravo su ovo uradili geodeti Austro Ugarske Monarhije u rekordno kratkom vremenu na tlu Bosne i Hercegovine. Nakon premjera je izvršena obrada prikupljenih podataka. Izrađeni su katastarski planovi i izvršeno je uspostavljanje katastarskog operata katastra

zemljišta i operata zemljišne knjige. Katastarski operat i operat zemljišne knjige imaju važnu ulogu za privredne, statističke, ekonomske, prostorne i mnoge druge svrhe. Obzirom da su u radu analizirani prikazi travničkih medresa na katastarskim planovima starog premjera izrađenim od strane geodeta Austro-Ugarske Monarhije, jasno se vidi da se katastarski planovi mogu koristiti i kao historijski izvori. Prije nekoliko decenija srušeni prvi kompleks medrese Elči Ibrahim-paše kao i kompleks medrese Mehmed-paše Kukavice te zgrada medrese Mehmed-paše Muhinovića i danas se mogu analizirati jer su na katastarskim planovi ucrtani u momentu snimanja. Naravno, procedura usaglašavanja katastarskog operata i operata zemljišne knjige sa stanjem na terenu omogućava kontinuirano praćenje promjena na kompleksima promatranih medresa. Premjerom prikupljeni podaci imaju veoma veliki značaj.

Otežavajuća okolnost pri pisanju rada je bila nepostojanje radnih originala katastarskih planova na kojima su prikazane medrese.

Summary

The surveying of land, or land measurement, is a process that involves the collection of technical and descriptive data about real estate. This is exactly what the surveyors of the Austro-Hungarian Monarchy did in record time in Bosnia and Herzegovina. After the surveying, the collected data was processed. Cadastral plans were created, and the establishment of the cadastral register for land and the land book register was carried out. The cadastral register and the land book register play an important role for economic, statistical, and spatial purposes, among others. Since this work analyzes the representations of the Travnik madrasas on the cadastral plans from the old survey created by the surveyors of the Austro-Hungarian Monarchy, it is clear that cadastral plans can also serve as historical sources. The first complex of the Elci Ibrahim-Pasha madrasa and the complex of the Mehmed-Pasha Kukavica madrasa, as well as the building of the Mehmed-Pasha Muhinovic madrasa, which were demolished a few decades ago, can still be analyzed today because they were recorded on the cadastral plans at the time of surveying. Naturally, the procedure for aligning the cadastral register and the land book register with the actual state of the land allows for continuous monitoring of changes in the complexes of the observed madrasas. The data collected through surveying is of great significance.

A challenging aspect of writing this work was the absence of working originals of the cadastral plans showing the madrasas.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

Objavljeni izvori/Published sources:

1. Militärgeographischen Institut. *Instruction für die Katastral – Vermessung Bosnien und Herzegovina in Bosnien und der Herzegovina*. Militärgeographischen Instituts Osterreichisch-ungarischen Monarchie. Wien 1880.
2. Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu. *Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895. sa podacioma o teritorijalnom razdjeljenju, javnim zavodima i rudnim vrelima*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1896.
3. Općinski sud u Travniku: Arhivska analogna baza zemljišno knjižnih podataka Zemljišno knjižnog ureda, Travnik.

Knjige/Books:

1. Konforti J, *Travnički Jevreji*, autor, Sarajevo 1976.
2. Kreševljaković H, Korkut D, *Travnik u prošlosti 1464-1878*, Zavičajni muzej Travnik, Travnik 1961.
3. Mulahusić A, Topoljak J, Tuno N, *Geodezija za građevinske inženjere*, Politehnički fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica 2017.
4. Sujoldžić E, *Džamije Travnika*, Zavičajni muzej Travnik, Travnik 2012.
5. Udovičić M, *Travnik u vrijeme Austro – Ugarske 1878-1918*, Zavičajni muzej Travnik, Travnik 1981.
6. Udovičić M, *Travnik u vrijeme vezira (1699-1851)*, Zavičajni muzej Travnik, Travnik 1973.

Članci/Articles:

1. Arnautović K, Topografski znaci na katastarskim planovima austro-ugarskog premjera Bosne i Hercegovine, *Geodetski glasnik*, 44, Sarajevo 2013, 72-85.
2. Bećirbegović M, Prosvjetni objekti islamske arhitekture u Bosni i Hercegovini, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 20-21, Sarajevo 1971, 223-364.
3. Begić M, Geodetska služba Bosne i Hercegovine 1880–2012, *Geodetski glasnik*, 42, Sarajevo 2012, 53-105.
4. Bejtić A, Travnički epitafi, *Osvit* 92 i 93, Hrvatska dionička tiskara, Mostar 1943, 8-9
5. Bejtić A, Bosanski namjesnik Mehmed-paša Kukavica i njegove zadužbine u Bosni (1752-1756 i 1757-1760), *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 6 i 7, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1958, 77-144.
6. Filipović J, Otvorenje nove džamije i medrese u Travniku. *Bošnjak*, (XIV) 22, 3-3, 1904.
7. Filipović J, Otvorenje nove džamije i medrese u Travniku. *Bošnjak* (XIV) 23, 1-2, 1904.
8. Gazija – Pajt E, Medrese u Travniku za vrijeme Osmanske uprave i njihovi osnivači, *Preporod* 2/964, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2012, 44-45.
9. Hörman K, Nova medresa u Travniku, *Nada*, 15, 1895, 295-295.
10. Imamović J, Evidencije nekretnina i prava na nekretninama u Bosni i Hercegovini od XV vijeka do danas, *Geodetski glasnik*, 24, Savez udruženja građana geodetskih inženjera i geometara Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1987, 52–56.
11. Lavić O, Biblioteka Mehmed paše Kukavice u Travniku, *Anali GHB*, 48 (40), 2019, 63-78.
12. Mulahusić A, Kljaić I, Tuno N, Topoljak J, Đidelića M, Bosanskohercegovački samostani, medrese i manastiri na analognim katastarskim planovima stare i nove izmjere, *Geodetski list*, 98 (2), Zagreb 2021, 117–142.

13. Mulahusić A, Kljaić I, Tuno N, Topoljak J, Kulo N, Srednjovjekovne tvrđave prikazane na analognim katastarskim planovima stare i nove izmjere Bosne i Hercegovine, *Geodetski list* 75 (4), Zagreb 2021, 345-364.
14. Mulahusić A, Topoljak J, Tuno N, Đidelića M, Kulo N, Kartografski izvori prostornih podataka o starim gradovima Vrbenac i Toričan, *Historijski pogledi*, god. VI, br. 10, Tuzla 2023, 121-147 (<https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2023.6.10.121>).
15. Mulahusić A, Topoljak J, Tuno N, Rebihić N, (2022): Analiza prikaza groblja naselja Lupac i Preočica u Vitezu na katastarskim planovima starog i novog premjera, *Historijski pogledi* god. V, br. 7, Tuzla 2022, 111-156. <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2022.5.7.111>).
16. Šehović S, Tri travničke medrese, *Preporod*, 3/562, 13-13, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1994.
17. Šošić Dž, Muslimanske obrazovne ustanove u Travniku (osvrt na period od 1463. do 1946. godine), *Vakufi u Bosni i Hercegovini Zbornik radova*, Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, Vakufska direkcija Sarajevo, Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka, EL-kalem – Izdavački centar Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2019, 73-93
18. Topoljak J, Lapaine M, Tuno N, Mulahusić A, Analiza vanjskih elemenata sadržaja katastarskih planova stare izmjere Bosne i Hercegovine, *Geodetski list*, vol. 71 (94) no. 1, Zagreb 2017.
19. Topoljak J, Tuno N, Mulahusić A, Husić A, Fekeža-Martinović L, Ostaci srednjovjekovne utvrde Kaštel (Fenarlik) u kartografskim izvorima XIX i XX vijeka, *Geodetski glasnik*, 46, 2015, 55-75.
20. Tuno N, Topoljak J, Mulahusić A, Kozličić M, Kartografski prikazi sakralnih objekata i groblja na katastarskim planovima stare izmjere Bosne i Hercegovine, *Geoadria* 20(2), 2015, 175-214. (<https://doi.org/10.15291/geoadria.7>).